

**ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ТРОШИХІН**
(до 100-річчя від дня народження)

Виповнюється 100 років від дня народження професора Трошихіна Володимира Олександровича. Народився Володимир Олександрович 23 червня 2006 р. у м. Порохов Псковської області.

У 1925 р. В.О.Трошихін вступає до Ленінградського ветеринарного інституту, який успішно закінчує у 1930 р. Як ветеринарного лікаря його направляють в Армянську Радянську Соціалістичну Республіку, до м. Єрван. У жовтні цього самого року Володимира Олександровича було призвано на дійсну військову службу до лав Червоної Армії. Перші півроку він служив червоноармійцем у кавалерійському полку, а потім – військовим ветеринарним лікарем при Ленінградському гарнізонному лазареті. У вересні 1931 р. його було демобілізовано і призначено на посаду окружного ветеринарного лікаря м. Мурманська. Через рік академік І.П.Павлов взяв В.О.Трошихіна на посаду завідувача розплідника та ветлікарем біологічної станції в Калтушах. Під

його керівництвом Володимир Олександрович почав займатися дослідницькою роботою з проблем фізіології вищої нервової діяльності тварин.

Після смерті І.П. Павлова та реорганізації Біологічної станції, В.О. Трошихін працює молодшим науковим співробітником в Інституті еволюційної фізіології і патології вищої нервової діяльності під керівництвом академіка Л.А.Орбелі.

У липні 1941 р., тобто на початку другої світової війни, дирекцією Інституту Володимира Олександровича було відізвано в резерв армії та направлено на кінний завод № 26 старшим ветеринарним лікарем. У березні 1942 р. його переводять на інший кінний завод (№25), де він працював до 1946 р.

Після закінчення Великої Вітчизняної війни у травні 1946 р. Володимир Олександрович вертається в Інститут еволюційної фізіології.

У 1950 р. відбулася реорганізація цього Інституту і він отримав назву Інститут фізіології ім. І.П.Павлова. Володимира Олександровича призначили виконуючим обов'язки завідувача лабораторії експериментальної генетики вищої нервової діяльності, а в 1952 р. – виконуючим обов'язки завідувача лабораторії фізіології онтогенезу вищої нервової діяльності. З 1950 р. В.О. Трошихін працює під керівництвом академіка К.М. Бикова.

У 1960 р. сім'я Володимира Олександровича переїжджає до Києва, де він влаштовується на роботу в Інститут гідробіології АН УРСР і обіймає посаду завідувача відділу фізіології водних тварин. У 1962 р. дирекція Інституту фізіології ім. О.О.Богомольця АН України (директор академік АН України Макарченко О.Ф.) запросила Володимира Олександровича на посаду замісника директора з наукової роботи й одночасно завідувачем лабораторії типів нервової системи і компенсаторних і захисних функцій (у 1966 р. її

було перейменовано у відділ фізіології типів нервової системи).

У 1967 р. відбулось об'єднання відділу фізіології вищої нервової діяльності, яким керував професор А.Є. Хільченко, з відділом В.О. Трошихіна і керівником його було призначено Володимира Олександровича (директор інституту з 1966 р. академік П.Г. Костюк). Цю посаду він обіймав до 1973 р. З 1973 р. по 1974 р. В.О. Трошихін – старший науковий співробітник-консультант відділу фізіології вищої нервової діяльності Інституту фізіології ім.О.О.Богомольця.

Після звільнення з посади в Інституті фізіології Володимир Олександрович ще два роки працював консультантом на кафедрі фізіології людини і тварин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (директор академік АН України П.Г. Богач).

Помер Володимир Олександрович Трошихін 6 травня 1978 р.

В.О. Трошихін вважається відомим спеціалістом з вікової фізіології вищої нервової діяльності, пройшовши школу у відомих академіків – І.П. Павлова, Л.А. Орбелі та К.М. Бикова. Список його наукових праць налічує 74 джерела. У працях, які присвячені вивченню механізмів ультрапарадоксальної фази, йому вперше вдалось експериментально створити стійку модель цієї фази у собак з функціонуванням кори головного мозку у межах фізіологічної норми. Отримана модель дозволила надалі поглибити знання про механізми ультрапарадоксальної фази: встановити, що вона виникає в кіркових клітинах не лише за наявності концентрованого гальмування, але і при різному ступені різnorodного гальмування. Праці цього напрямку знайшли узагальнення в кандидатській дисертації “Экспериментальное получение ультрапарадоксальной фазы при нормальной функциональной деятельности коры головного мозга” (1946). Далі В.О. Трошихін починає досліджувати становлення та розвиток

умовнорефлекторної діяльності тварин у ранньому онтогенезі. Володимир Олександрович розробив низку нових оригінальних методик, які дозволили вивчати вищу нервову діяльність у незрілороджених тварин з першої доби їх появи на світ в адекватному для них середовищі та вперше виявив нові закономірності пристосувальної діяльності цих тварин до навколишнього середовища. Ці праці не лише об'єднані у його докторській дисертації “Развитие условнорефлекторной деятельности в раннем онтогенезе у собаки” (1958). та монографіях «Становление и развитие безусловных и условных рефлексов в раннем онтогенезе і “Формирование и развитие основных свойств типа высшей нервной деятельности в онтогенезе”, а і увійшли в підручники з порівняльної фізіології. Вчене звання професор із спеціальності “фізіологія” йому присвоєно у 1961 р.

Наукова діяльність В.О. Трошихіна за період його перебування в Україні з 1960 по 1973 рр. характеризується тим, що він та його співробітники вивчали фізіологічні механізми формування динамічного стереотипу, особливості утворення слідових, захисних і харчових умовних рефлексів, рухливість нервових процесів, фізіологічну природу типів вищої нервової діяльності та критерії типологічних відмінностей нервової системи людини та тварин у віковому аспекті.

У результаті цього було виявлено вікові діапазони становлення властивостей основних нервових процесів у різних тварин (щури, коти, собаки), вивчені фази формування типу вищої нервової діяльності в онтогенезі, встановлено деякі особливості ендокринної та гуморальної регуляції, обмінних і трофічних процесів, характерних для собак з різними властивостями вищої нервової діяльності. Вивчено також значення типу нервової системи в компенсаторних і захисних реакціях організму.

Вивчався також стан вищої нервової

діяльності людини під впливом різних факторів: гіподинамії, навчальних і робочих навантажень. Проведене зіставлення індивідуально-типологічних особливостей нервової системи з успішністю навчання і роботи за деякими спеціальностями показало, що методику визначення властивостей нервової системи можна використовувати для розробки психофізіологічних критеріїв професійного відбору та орієнтації.

Разом з дослідно-конструкторським виробництвом Інституту фізіології ім. О.О. Богомольця АН УРСР був розроблений та виготовлений прилад для вивчення умовно-рефлекторної діяльності у щурів, розроблена харчоводобувна методика для цуценят, створені установки для вивчення інструментальних умовних рефлексів у кішок і декілька варіантів приладів для вивчення вищої нервової діяльності людини, властивостей основних нервових процесів людини та психонервового напруження.

Дослідженнями, виконаними в Інституті гідробіології АН України, уперше було визначено строки становлення та зміцнення харчових, а також захисних умовних рефлексів із зорового, слухового та нюхового аналізаторів, виявлені строки появи та розвитку рефлексу біологічної обережності й імітаційного рефлексу у риб (личинки та мальки прісних вод) в онтогенезі.

Останні роботи, які виконані учнями Володимира Олександровича під його керівництвом в Інституті фізіології ім. О.О.Богомольця та Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, пов'язані з подальшим вивченням умовнорефлекторної діяльності у собак, кішок, дрібних лабораторних тварин і птахів в онтогенезі та при дії на організм факторів зовнішнього і внутрішнього середовища [5, 14, 16, 30–32], в тому числі: голодування, кровопускання, екстирпації залоз внутрішньої секреції, дії електроструму, перерізання судин, клінічної смерті тощо [13]. За його участю, чи під його керівництвом розроб-

лені нові методики з вивчення властивостей вищої нервової діяльності у щурів, цуценят і собак [6–9, 12, 15, 19, 20], встановлені вікові періоди становлення індивідуально-типологічних особливостей вищої нервової діяльності, вегетативних компонентів харчових умовних рефлексів і періоди змін властивостей основних нервових процесів упродовж усього онтогенезу у тварин і птахів.

Володимир Олександрович брав активну участь і в громадській роботі. Він був членом редакційного журналу “Эволюционная физиология, биохимия и морфология им. И.М.Сеченова АН СРСР”, журналу “Высшая нервная деятельность им. И.П.Павлова АН СРСР”, членом Пленуму ради “Физиология человека и животных” АН СРСР, членом проблемної комісії з вікової фізіології та біохімії АН СРСР, членом Українського республіканського відділення об'єднаної наукової Ради з проблем “Физиология человека и животных” АН УРСР.

У 1973 р. В.О. Трошихін організував і провів I Всесоюзний симпозіум “Психофизиологические основы профессионального отбора”, на якому розглядалися 112 робіт з цієї проблеми. Вже тоді було зафіксовано, що критерії професійної придатності повинні базуватися на індивідуальних особливостях організму, які мають стійку біологічну природу та, в першу чергу, – індивідуально-типологічні властивості.

Багато сил і енергії Володимир Олександрович віддав підготовці молодих учених і висококваліфікованих спеціалістів. Під його керівництвом захищено 15 кандидатських і докторських дисертацій. Його учні працювали та працюють на різних керівних посадах в Україні та на теренах колишнього Радянського Союзу.

Окреслити напрям, дати можливість проявити свій творчий та особистий потенціал, прокласти дорогу до нового та невідомого в науці – таке було призначення цієї простої, доступної і талановитої людини.

Учні Володимира Олександровича успішно продовжують розвивати ідеї, закладені ним у фундамент фізіології вищої нервової діяльності, психології та диференціальної психофізіології. Підтвердженням цього є організація симпозіуму “Особливості формування та становлення психофізіоло-

гічних функцій в онтогенезі”, який присвячено 100-річчю від дня народження Володимира Олександровича Трошихіна. За традицією цей симпозіум, як і перші три з такою самою назвою, буде проведено на базі Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького в листопаді 2006 р.

М.В. Макаренко, В.С. Лизогуб